

УДК: 519.23

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СПОЖИВАННЯ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ НАСЕЛЕННЯМ УКРАЇНИ

Кисельов К.Ю., аспірант

Національна академія статистики, обліку та аудиту, м. Київ

У статті охарактеризовано споживчі сукупні витрати населення України за групами витрат та здійснено статистичний аналіз споживання продуктів харчування населенням України у період 2005-2012 рр. Запропоновано підхід до статистичного оцінювання споживання продуктів харчування за рівнем сукупних доходів і витрат населення України.

Ключові слова: споживчі сукупні витрати, продукти харчування, середньодушовий доход, коефіцієнт еластичності.

Економіко-політичні зміни та реформи в Україні в контексті євроінтеграційної політики вимагають детальної інформації про стан та розвиток усієї її економічної системи. Однак, зважаючи на вимоги та принципи Європейських країн, слід максимально взяти до уваги стан та розвиток соціокультурного життя населення, а в першу чергу рівня умов життя, соціального забезпечення населення, якості продуктів харчування, рівня надання освітніх та медичних послуг та інших важливих для життя людини факторів. Зважаючи на це, статистичний аспект у формі як інформативного блоку, а також як дослідження є вкрай необхідним.

Обстеження домогосподарств є важливою інформаційною ланкою для характеристики стану та рівня умов якості життя населення України. Усі країни-члени ЄС проводять обстеження домогосподарств, орієнтуючись в основному на споживання [1]. Основною метою таких обстежень є розрахунок вагових коефіцієнтів для індексу споживчих цін. Збирання і публікація даних обстеження домогосподарств з періодичністю у п'ять років здійснюється Євростатом з 1988 р. Наразі обстеження домогосподарств проводяться в усіх 27 країнах-членах ЄС, а також у Хорватії, колишній Республіці Югославія, Македонії, Туреччині, Норвегії та Швейцарії.

Теоретичні основи аналізу попиту на продукти харчування та його зміни залежно від еластичності споживання за доходами населення та цінами обговорюються майже у кожній науковій роботі з цієї тематики [2]. Окремі показники еластичності попиту за доходами наводяться в мережі Internet [3]. Однак коефіцієнти еластичності попиту залежно від доходів за окремими групами продуктів харчування в Україні практично не вивчалися.

Метою статті є удосконалення підходів до статистичного оцінювання споживання продуктів харчування населенням України за рівнем сукупних доходів і витрат.

Враховуючи, що основною соціально-економічною метою будь-якої країни є покращення умов життя населення, рівня освітніх, медичних та інших соціальних послуг, автором проаналізовано статистичні дані щодо сукупних доходів та сукупних витрат населення України за період 2005–2012 рр. (табл. 1). Це пов'язано з тим, що забезпечення нормального харчування всіх категорій населення є основною передумовою досягнення цілей соціально-економічного розвитку країни [4]. Серед таких цілей - забезпечення оптимальної структури та якості виробництва сільськогосподарської сировини і продуктів харчування за допомогою таких інструментів, як цінова політика, споживчий кошик продуктів харчування тощо.

Сукупні доходи та сукупні витрати населення України
(в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Сукупні доходи	1321,4	1611,7	2012,1	2892,8	3015,3	3469,1	3841,7	4134,2
Сукупні витрати	1229,4	1442,8	1722	2590,4	2754,1	3072,7	3456	3591,8
Частка витрат у сумі ресурсів (%)	93,0	89,5	85,6	89,5	91,3	88,6	90,0	86,9

Джерело: [12]

Дані табл. 1 вказують на досить велику частку сукупних витрат населення у сукупних доходах (93% у 2005 г. і 86,9% – у 2012 р.). Тобто на заощадження протягом аналізованого періоду населення могло витратити лише 10–15% доходів.

Як бачимо, населення України здебільшого не має економічних можливостей отримати певні продукти за тих соціально-економічних умов, що склалися в країні. Така ситуація визначає середню норму та структуру споживання продуктів харчування, а також величину відхилень від наукових норм.

З метою аналізу витрат населення за групами витрат автором розглянуто структуру сукупних витрат населення України за даними Державної служби статистики України (табл. 2).

Таблиця 2.

Структура сукупних витрат населення України за період 2005-2012 рр. [12]

(%)

Види витрат	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Споживчі сукупні витрати	91,1	90,5	90,0	86,2	87,8	90,0	90,2	90,9
продукти харчування та безалкогольні напої	56,6	53,2	51,4	48,9	50,0	51,6	51,3	50,2
алкогольні напої, тютюнові вироби	2,9	2,6	2,6	2,2	3,2	3,3	3,4	3,5
непродовольчі товари та послуги	31,6	34,7	36,0	35,1	34,6	35,1	35,5	37,2
Неспоживчі сукупні витрати	8,9	9,5	10,0	13,8	12,2	10,0	9,8	9,1

Як видно з табл. 2, більше 90% сукупних витрат населення за досліджуваний період становили споживчі витрати. У структурі сукупних споживчих витрат найбільша частка припадала на витрати на продукти харчування та безалкогольні напої.

Зрозуміло, що провідна позиція цієї статті споживчих витрат обумовлена фізіологічними потребами населення у харчуванні. Однак вагому роль у споживанні продуктів харчування населенням (особливо якісних продуктів) відіграє низка соціально-

економічних факторів: рівень доходів, соціальне забезпечення, цінова політика на продукти харчування.

Автором детально розглянуто окремі групи продуктів харчування, які споживає населення України (табл. 3, табл. 4).

Таблиця 3.

Обсяги споживання продуктів харчування тваринного походження в домогосподарствах, кг [12]

(у середньому за місяць у розрахунку на одну особу)

Види продуктів харчування	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012 (у % до 2005)
м'ясо і м'ясопродукти, кг	4,4	4,7	5,1	5,1	4,8	5,1	5,1	5,1	115,9
молоко і молочні продукти, кг	21,7	22,3	22,1	22,6	19,8	19,1	18,9	19,6	90,3
яйця, шт.	21	19	20	20	20	20	20	20	95,2
риба і рибопродукти, кг	1,8	1,9	1,9	2,1	1,8	1,8	1,7	1,7	94,4

Як бачимо з табл. 3, найпоширенішими продуктами харчування тваринного походження є молочні продукти: в середньому за місяць в розрахунку на одну особу у 2012 р. споживалося майже 20 кг молочної продукції, що на 3,7% більше, ніж у 2011 р. Споживання м'яса та м'ясних продуктів харчування за останні три роки не збільшувалося; в середньому за місяць в розрахунку на одну особу споживалося 5,1 кг м'яса та м'ясопродуктів. Це можна пояснити тим, що більшість населення України (особливо малозабезпечені його верстви) не може дозволити собі в достатній мірі споживати м'ясні продукти харчування.

Економічний аналіз динаміки споживання продуктів харчування тваринного походження у досліджуваному періоді (2005–2012 рр.) показує стійку тенденцію до зниження, особливо споживання молока і молочних продуктів.

Дослідження показує і скорочення реального споживання продуктів рослинного походження (табл. 4).

Таблиця 4.

Обсяги споживання продуктів харчування рослинного походження в домогосподарствах, кг

(у середньому за місяць у розрахунку на одну особу)

Види продуктів харчування	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012 (у % до 2005)
цукор, кг	3,6	3,2	3,2	3,4	3,2	3	3,1	3,1	81,6
олія та інші рослинні жири, кг	1,9	1,7	1,7	1,8	1,9	1,8	1,8	1,8	94,7
картопля, кг	9,6	8,7	8,3	8,4	8	7,6	7,7	7,6	79,2
овочі та баштанні, кг	9,1	9,4	8,7	9,3	10,1	9,5	10,1	10,2	112,1
фрукти, ягоди, горіхи, виноград, кг	3,1	3	3,6	3,7	3,6	3,7	3,7	3,8	122,6
хліб і хлібні продукти, кг	10,3	9,8	9,6	9,6	9,3	9,3	9,2	9,1	88,3

Як видно з даних табл. 4, характерним для населення України є значне споживання картоплі, хліба і хлібних продуктів, що обумовлено середньодушовим доходом населення.

Середнє споживання картоплі за місяць в розрахунку на одну особу у 2012 р. становило 7,6 кг, що на 1,3% менше за попередній рік і на 20,8% менше, ніж у 2005 р. Це може пояснюватися збільшенням асортименту продуктів харчування, що служать заміниками картоплі, а також свідомою позицією населення щодо здорового способу життя (зменшення споживання продуктів зі значним вмістом вуглеводів).

Споживання овочів і фруктів у 2012 р. порівняно з 2005 р. зросло, відповідно, на 12,1% і 22,6%.

Найбільш вагомими факторами, що впливають на рівень харчування населення України, є цінова політика та доход населення. Зв'язок між зміною доходів населення та рівнем споживання окремих товарів та послуг оцінює коефіцієнт еластичності:

$$K_{ел.} = \frac{T_y}{T_x} \quad (1.1)$$

Чим більше абсолютне значення коефіцієнта еластичності ($K_{ел.} > 1$), тим більшою еластичністю характеризується споживання певного виду продукції, тобто зміна споживання досліджуваних видів продукції значною мірою залежить від динаміки доходів (табл. 5).

Таблиця 5.

Середньодушовий дохід населення України та середньодушове споживання окремих видів продуктів харчування

Показники	2011	2012	Абсолютна зміна	Відносна зміна (%)	$K_{ел.}$
Середньодушовий дохід за місяць, грн.	1763,5	1911,3	147,86	8,38	
Середньодушове споживання за місяць, кг:					
<i>молоко і молочні продукти</i>	18,9	19,6	0,7	3,70	0,44
<i>фрукти, ягоди, горіхи</i>	3,7	3,8	0,1	2,70	0,32
<i>овочі та багатанні</i>	10,1	10,2	0,1	0,99	0,12

[12]

Значення коефіцієнтів еластичності показують, що зі зростанням доходів населення на 1% споживання молока та молочної продукції збільшуватиметься на 0,44%, фруктів – на 0,32% та овочів – на 0,12%.

Це свідчить про те, що рівень доходів більшості населення України є настільки низьким, що його підвищення збільшує попит лише на найдоступніші продукти харчування, зокрема на хлібні продукти і картоплю.

Харчування — головний керований чинник, що забезпечує нормальний ріст та розвиток дітей, здоров'я та якість життя людини, працездатність, активне довголіття, творчий потенціал нації.

Таким чином, основним науковим результатом статті є удосконалення підходів до статистичного оцінювання процесів споживання окремих товарів та послуг за рівнем сукупних доходів і витрат населення України. За допомогою коефіцієнта еластичності проведено оцінювання зв'язку між зміною доходів населення та рівнем споживання продуктів харчування.

Рівень доходів більшості населення України є дуже низьким. Про це свідчать значення коефіцієнтів еластичності, які показують, що зі зростанням доходів населення попит збільшуватиметься лише на найдоступніші продукти харчування.

Література:

1. Бугуцький О.А. Статистика: навч. посібник/ О.А. Бугуцький, А.Т. Опря, Л.О. Дорогань. - К: Комплекс «Віта», 1999. – 419 с.
2. Герасименко С.С. Статистична характеристика споживання продуктів харчування населенням України/ С.С. Герасименко, В.С. Герасименко// Статистика України. – 2013. – №2. – С. 28–33.
3. Головач А.В. Статистика: підручник/ А.В. Головач, А.М. Єріна, О.В. Козирев. - К.: Вища школа, 1993. – 623 с.
4. Гуліч М.П. Здоров'я людини: наукові основи харчування/ М.П. Гуліч// Здоров'я України. – 2003. – №62. – С. 30–43.
5. Дослідження Міжнародної організації праці, 2010/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rate1.com.ua/ua/suspilstvo/riven-zhittja/1506/>
6. Закон України «Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини» [Електронний ресурс]: [із змінами, внесеними згідно з Законом № 191-IV від 24.10.2002, ВВР, 2002, № 48, ст. 359]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
7. Єріна А.М. Статистичне моделювання та прогнозування: навч. посібник/ А.М. Єріна. - К.: КНЕУ, 2001. -170 с.
8. Лугіна О.Є. Статистика: підручник/ О.Є. Лугіна, С.В. Білоусова. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. - 580 с.
9. Мамоза А.П. Практикум із статистики: навч. посібник/ А.П. Мамоза. - К.: Кондор, 2005. – 512 с.
10. Нуреев Р.М. Курс мікроекономіки: учебник для вузов/ Р.М. Нуреев. – М.: НОРМА, 2001. – 576 с.
11. Офіційний сайт Євростату/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/publications/recently_published
12. Офіційний сайт Державного комітету статистики України/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>

СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПОТРЕБЛЕНИЯ ПРОДУКТОВ ПИТАНИЯ НАСЕЛЕНИЕМ УКРАИНЫ

Киселёв К.Ю., аспирант

Национальная академия статистики, учета и аудита, г. Киев

В статье охарактеризованы потребительские совокупные расходы населения Украины по группам расходов и проведён статистический анализ потребления продуктов питания населением Украины в период 2005–2012 гг. Предложен подход к статистическому оцениванию потребления продуктов питания по уровню совокупных доходов и расходов населения Украины.

Ключевые слова: совокупные потребительские расходы, продукты питания, среднедушевой доход, коэффициент эластичности.

STATISTICAL ANALYSIS OF FOODS CONSUMPTION BY THE UKRAINIAN
POPULATION

KYSELYOV K., post-graduate student

National Academy of Statistics, Accounting and Auditing

Economic change and political reforms taking place in Ukraine require detailed data allowing for robust analysis of the population living standards, particularly ones on the consumption of foods. Existing methodologies for statistical analysis of foods consumption require improvements. A method proposed by the author is based on statistical measurement of foods consumption using official statistical data (for 2005–2012) on aggregate income and aggregate expenses of the Ukrainian population, structure of aggregate expenses by consumption purpose, consumption of foods by category of foods.

Key words: aggregate consumer spending, foods, per capita income, coefficient of elasticity.

Поступила в редколлегию 13.03.2014

Научный руководитель: Парфенцева Н.А., д. э. н., проф.